

TARTIŖMALARIN GÖLGESİNDE NATO LONDRA ZİRVESİ

AYŖE İ. A. ÖZER, MEHMET EMRE KAHRAMAN

SETA | ANALİZ

ARALIK 2019 · SAYI 300

TARTIŞMALARIN GÖLGESİNDE NATO LONDRA ZİRVESİ

AYŞE İ. A. ÖZER, MEHMET EMRE KAHRAMAN

COPYRIGHT © 2019

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

SETA Yayınları

ISBN: 978-605-7544-96-4

Uygulama: Erkan Söğüt

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY

Tel: +49 30 20188466

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
ZİRVENİN ÖNEMİ	8
Ana Gündem Maddeleri	8
Brüksel Zirvesi ve Alınan Kararlar	9
ZİRVE ÖNCESİ ÜLKELERİN GÜNDEMLERİ	10
NATO'nun Geleceği	10
Maliyet Tartışmaları	11
NATO ve Çin	12
Ukrayna'nın NATO Üyeliği	13
PESCO ve Avrupa Ordusu	14
DEAŞ'lı Teröristlerin İadesi	15
TÜRKİYE'NİN GÜNDEM MADDELERİ	15
Türkiye'nin İttifaktaki Geleceği	15
S-400	17
Doğu Akdeniz Meselesi ve Mavi Vatan	18
SONUÇ	19

YAZARLAR HAKKINDA

Ayşe İ. A. Özer

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2014'te mezun olmuştur. İstanbul Şehir Üniversitesi'nde yüksek lisansını tamamlamıştır. Aynı alanda doktora yapmaktadır.

Mehmet Emre Kahraman

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü lisans öğrencisidir. SETA Strateji Araştırmaları Direktörlüğü'nde staj yapmaktadır.

ÖZET

Bu analiz iki günlük zirveden nelerin beklenmesi gerektiği konusunda Türkiye'nin İttifaktaki konumu meselesine de değinerek yol gösterici olmaktadır.

Dünyanın en önemli ve köklü güvenlik iş birliği olan NATO'nun yetmişinci yıl zirvesini gerçekleştireceği Londra'da uluslararası gündemi meşgul eden önemli konular masaya yatırılacaktır. Zirve öncesinde ülkelerin gündemini meşgul eden NATO'nun geleceği, maliyet paylaşımı tartışmaları, yeni üyelerin kabulü ve Avrupa ordusu gibi mevzuların zirve boyunca da ön planda olması beklenmektedir. Londra Zirvesi ile alakalı çıkarımlarda bulunmakta olan bu analiz Türkiye'nin İttifaktaki konumu meselesine de değinerek iki günlük zirveden nelerin beklenmesi gerektiği konusunda yol gösterici olmaktadır.

GİRİŞ

Soğuk Savaş koşullarında Sovyetler Birliği'ni (SSCB) sınırlamak ve çevrelemek amacıyla 4 Nisan 1949'da kurulan NATO yetmiş yıllık tarihinde üye ülkelerin güvenliğini ilgilendiren birçok meselede inisiyatif üstlenmiştir. Hala dünyanın en önemli askeri organizasyonu niteliğindeki NATO yaşadığı krizlere rağmen varlığını devam ettirmektedir. NATO'nun zaman içerisinde özellikle de Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle kuruluş amacı ve bağlamı konusunda çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. NATO'nun varlığını ve gerekliliğini sorgulamaya açan bu tartışmalara rağmen özellikle uluslararası terörizm tehdidi dikkate alındığında yeni koşullar çerçevesinde İttifak etkinliğini sürdürmeye devam etmektedir.

Değişen dünya düzeninin beraberinde getirdiği yeni tehditler ülkelerin güvenliğini, uluslararası düzeni ve istikrarı korumak için daha güçlü ve inisiyatif alan bir güvenlik örgütünü gerekli kılmaktadır. NATO'nun kuruluşunun yetmişinci yılı vesilesiyle üye ülkeler durum değerlendirmesi yapmak ve yeni bir yol haritası çizmek amacıyla 3-4 Aralık'ta Londra'da bir araya gelecektir. Londra Zirvesi öncesi yetkililerin yaptığı açıklamalar zorlu ve gündemi uzun süre meşgul edecek bir

zirvenin sinyallerini vermektedir. Bu analiz zirve öncesinde üye ülkelerin çeşitli yetkililerinden gelen açıklamalara dayanarak zirvenin gündemine ve olası tartışmalara odaklanmaktadır.

Analizin ilk bölümünde ülkelerin ana gündem maddelerinden bahsedilerek Londra Zirvesi'nden beklentilerin neler olduğu tartışılmaktadır. Zirve sonucunda yeni hedeflerini belirlemesi beklenen NATO'nun daha önce de karşılaştığı olduğu İttifakın geleceği konusundaki benzer endişeler dile getirilmektedir. NATO'nun geleceği ve maliyet tartışmaları merkezinde yapılacak irdelemeler sonunda İttifakın yaşadığı krizin boyutu ele alınmaktadır.

İkinci bölümde ana gündem maddeleri çerçevesinde zirvenin önemine değinilmekte ve bir önceki zirvede alınan ve uygulanan kararlara göre bu zirve için çıkarımlarda bulunmaktadır. NATO'nun genişleme politikası ekseninde Ukrayna'nın İttifaka katılma ihtimaline değinilmektedir. Ayrıca NATO'nun geleceği konusunda belirsizliklerin tartışıldığı bir dönemde Avrupa ordusunun (PESCO) kurulması ihtimali değerlendirilmektedir. Son olarak Türkiye ile Avrupa devletleri arasında ciddi tartışmalara yol açan Avrupa vatandaşı olan DEAŞ'lı teröristlerin iadesi konusundan bahsedilmektedir.

Üçüncü bölümde ise Türkiye'nin terörle mücadelesine Batı ülkelerinin bakışına ek olarak S-400 ve Doğu Akdeniz konusunda gerçekleştirdiği aksiyonlara değinilmektedir. Son olarak genel bir değerlendirme ile analiz noktalanmaktadır.

ZİRVENİN ÖNEMİ

Ana Gündem Maddeleri

Tarihteki en güçlü ittifaklardan olan NATO'nun yaptığı zirvelere üye ülkeler kadar İttifakın hedef olarak gördüğü ülkeler de önem vermektedir. İttifakın bütünlüğü ve caydırıcılığına yapılan vurgular zirvelerin en önemli amacı olmuştur.

Zirveler sonrasında yayımlanan sonuç bildirgelerinde ise bir sonraki zirveye kadar uygulanması planlanan stratejileri paylaşılmaktadır. Bu sonuç bildirgeleri ülkelerin tehdit algıları ve bu konuda alınacak önlemler hakkında ipuçları vermektedir. SSCB'yi sınırlamak ve caydırmak amacıyla kurulan İttifakın yaptığı zirvelerin olmazsa olmazı Rus tehdidi konusuna değinmektedir. Ancak tarihteki en güçlü ittifaklardan birisi olan NATO, Soğuk Savaş sonrası kendini barış gücü olarak adlandırarak ve faaliyet alanını genişleterek varlığını devam ettirmektedir. Londra Zirvesi'nin de yoğun gündemi sebebiyle ciddi kararların alınmasına aracı olması beklenmektedir. Zirvede konuşulacak gündem maddeleri şöyle sıralanabilir:

- NATO'nun geleceği
- NATO'da maliyet paylaşımı sorunu
- Rusya'nın güncel ve potansiyel tehditleri
- Avrupa ordusu kurulması gerekliliğinin tartışılması
- ABD'nin Çin ile olan ticaret savaşları tartışmalarını NATO çatısı altına taşımak istemesi
- Doğu Akdeniz Meselesi ve Mavi Vatan
- Terörle mücadele ve bu yönden İttifakın stratejilerinin geliştirilmesi
- NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in yaptığı "Uzayın, hava, kara, deniz ve siberin yanı sıra yeni hareket alanı olmasına karar verdik" açıklaması
- Ukrayna'nın NATO üyeliğine davet edilmesi
- DEAŞ'lıların iadesi
- Mülteci krizi ve göç sorunları
- Suriye, Libya ve Yemen gibi çatışma bölgeleri konusunda NATO'nun yapması gerekenler
- İran'ın Ortadoğu'daki eylemleri ve potansiyel tehditler

Londra'daki zirvede bu gündem maddeleriyle dünyayı meşgul etmesi ve son dönemde yaşanan sorunlarını ele alması beklenen NATO krizleri çözmek konusunda başarılı mıdır? Bu konuda yorum yapabilmek için bir önceki zirvede alınan kararların ne kadarının uygulandığını irdelemek yerinde olacaktır.

Brüksel Zirvesi ve Alınan Kararlar

Bir önceki NATO liderler zirvesi Brüksel'de gerçekleşmiş ve birçok karar alınmıştır. 11-12 Temmuz 2018'de düzenlenen zirve özellikle ABD ile Avrupalı müttefikleri arasında savunma harcamaları konusunda yaşanan tartışmalara sahne olmuştur. Ana hatlarıyla zirve sonuç bildirgesinde şu konularda mutabakata varılmıştır:

- İttifak üyelerinin GSMH oranına göre yüzde 2 oranında mali katkı vermesi
- Terörle mücadelede ortak hareket edilmesi ve Türkiye'ye bu konuda destek olunması
- Hızlı harekete geçebilecek bir hazır görev gücü oluşturulması
- İran ve Kuzey Kore'nin İttifak üyelerini tehdit edebilecek teşebbüslerde bulunmalarının engellenmesi ve nükleer silahlarla ilgili gelişmelerinin yakından takip edilmesi
- Rusya'nın Kırım'daki saldırgan eylemlerini sona erdirmesinin gerekliliği
- Kuzey Makedonya'nın NATO'ya davet edilmesi
- Afganistan, Libya gibi ülkelerde yaşanan güvenlik sorunlarına çözümler bulunması¹

Ancak bugün görüyoruz ki geçen bir yılda mutabık kalınan bu maddelerden yalnızca bir kaçında somut ilerlemeler katedilmiş birçoğu ise göz

1. "AB Üyeleri Çin'e Yönelik Strateji Arayışında", NTV, 11 Temmuz 2018.

ardı edilmişti. Önümüzdeki süreç NATO'nun yaşadığı bu aksiyon alamama durumunun uluslararası sistemde yapısal bir dönüşüme neden olacak krizlerin mi yoksa geçici konjonktürel bir kavganın mı ürünü olduğunun cevabını barındırmaktadır.² NATO'nun geride bıraktığı yetmiş yılda da benzeri krizler yaşayıp bunları atlattığı görülmektedir. Ne var ki NATO alınan kararları uygulama konusunda sıkıntılar çekse de caydırıcı olması sebebiyle önemini korumaktadır. Bugün NATO'nun Soğuk Savaş yıllarına nispeten daha az etkin olduğu söylenebilir ve bu da doğrudan ABD politikalarıyla bağdaştırılabilir. Özellikle ABD'nin yayımladığı ulusal güvenlik strateji belgelerinde tehdit olarak gördüğü mevzuları ve aktörleri NATO'nun da tehdit olarak kabul etmesi İttifakın ABD politikaları merkezinde örgütlendiğini göstermektedir. Bugün "NATO krizde mi?" sorusunun dillendirilmesinin sebebi doğrudan ABD politikalarıyla alakalıdır. ABD önümüzdeki yıllarda İttifaka ihtiyaç duyarsa yaptığı desteği artıracak gibi görünmektedir.³

Tüm bunların ışığında NATO hala dünyanın en güçlü ve caydırıcı ittifakı konumundadır. Bunu da NATO üyesi olmaya çalışan ülkelerin istekliliği ve son dönemde İttifak üyesi olan Baltık ülkelerinin İttifaka attığı değere bakarak anlamak mümkündür.

ZİRVE ÖNCESİ ÜLKELERİN GÜNDEMLERİ

Zirvenin ana gündem maddelerini son zamanlarda yaşanan pek çok kriz ve tehdit şekillendirmektedir. Bu kriz ve tehditler arasından öne çıkanlar analizde bu kısımda ele alınmaktadır.

2. Hasan Basri Yalçın, "NATO'nun Krizi ve Geleceği | Türkiye'nin Artan Otonomisi", *SETA Analiz*, Sayı: 251, (Temmuz 2018), s. 9.

3. Yalçın, "NATO'nun Krizi ve Geleceği | Türkiye'nin Artan Otonomisi", s. 13.

NATO'nun Geleceği

SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte NATO'nun varlık sebebi hakkında önemli tartışmalar yürütülmüştür. Uluslararası örgütleri kurmak her ne kadar zor da olsa kurulduktan sonra onları yıkmak ve yenilerini inşa etmek de bir o kadar zordur.⁴ Yeni bir oluşuma gitmenin maliyeti ve zorluğu düşünüldüğünde devletler gerekli değişiklikleri yaparak kurulu düzenle devam etmekten yana tavır sergiler. Bu sebeple tarihin en güçlü ve caydırıcı ittifaklarından birisi olarak görülen NATO'nun varlığını sürdürmesi tüm müttefiklerin yararınadır. Bu amaçla Soğuk Savaş'ın bitimiyle NATO yeni hedef arayışına girmiş ve kendisini barış gücü olarak adlandırıp faaliyet eksenini genişletmiştir. Kuruluş aşamasında ana hedef olan Sovyet tehdidi zamanla ortadan kalkınca İttifak hedef merkezine terörizmi eklemiştir. NATO bugün ise Rusya, Çin, İran ve Kuzey Kore gibi birçok ülkeye karşı ortak politikalar oluşturmak isteyen müttefiklerden oluşmaktadır. Ne var ki ABD politikaları doğrultusunda faaliyet gösteren İttifak üyeleri ortak hareket etme konusunda sıkıntılar çekmektedir. Başka bir deyişle NATO'nun varlığını devam ettirmesi konusunda önemli meydan okumalar olmamasına rağmen üye ülkelerin ortak güvenliğinin nasıl sağlanacağına dair farklı yaklaşımları organizasyon içinde ciddi tartışmaları beraberinde getirmektedir. İttifaka üye ülkelerin NATO'nun sorumluluğu ve işlevi üzerine sahip oldukları görüş ayrılıkları ve yapılan tartışmalar Londra Zirvesi'nin en önemli gündem maddesini oluşturmaktadır.

Söz konusu fikir ayrılıklarının en önemli konularından birisi Rusya'nın konumudur. Putin'in iktidara gelmesinin ardından güçlenen Rusya bugün ABD ve NATO üyeleri için tekrar tehdit durumuna gelmiştir. NATO zirvelerinin sonuç bildirgelerine bakıldığında İttifak karşısında Rus-

4. Andreas Hanslever vd, "Integrating Theories of International Regimes", *Review of International Studies*, Cilt: 26, Sayı: 1, (Ocak 2000), s. 8.

ya halen en büyük tehdit konumundadır. Ancak Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron bu fikre katılmadığını ve NATO'nun yapısının tekrardan gözden geçirilmesini istediğini belirtmiştir. SSCB tehdidinin sürdüğü bir dönem olan 1964'te NATO'nun askeri kanadından ayrılarak diğer İttifak üyelerini yalnız bırakan Fransa bugün de Macron'un yaptığı açıklamalar aracılığıyla İttifakın bütünlüğünü zedelemektedir. NATO'nun varlığından en çok fayda gören ülkelerden biri Fransa olmasına rağmen Macron'un yaptığı bu tarz çıkışlar dış politikada savrulmalar yaşamasından kaynaklanmaktadır. Macron İngiltere'de yayımlanan *Economist* dergisine 6 Kasım 2019'da verdiği demeçte Avrupa ülkelerini uyararak "ABD ile NATO müttefikleri arasında stratejik karar alma süreçlerinde hiçbir şekilde koordinasyon yok" demiş ve savunmada artık Washington'a güvenemeyeceklerini vurgulayarak "Şu anda yaşanmakta olan NATO'nun beyin ölümüdür" ifadesiyle tartışmaları bir hayli artırmıştır. Bu yoruma mukabil NATO'nun diğer üyelerinden tepkiler ise gecikmemiştir.

Varşova Paketi'nin sona ermesinin ardından Rusya'yı NATO'nun baş düşmanı olarak görenin anlamsız olduğunu söyleyerek⁵ tartışmaları alevlendiren Macron'un açıklamaları İttifak üyeleri ve özellikle Baltık ülkeleri tarafından tepkiyle karşılandı. 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi sonucu Rus tehdidini tekrardan üzerlerinde hisseden Baltık ülkeleri bu çıkış üzerine telaşa kapıldılar. NATO üyesi olmanın değerini Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna'daki saldırgan eylemleri sonucunda daha iyi anlayan bu ülkeler İttifakın kendi ulusal güvenlikleri için önemini vurgulamışlardı. Dönemin Litvanya Cumhurbaşkanı Dalia Grybauskaitė Rusya'yı "terörist ülke" olarak nitelendirmiş ve AB'nin bu ülkeyle

ilişkileri normalleştirmeye yönelik girişimlerine de şiddetle karşı çıktığını söylemişti.⁶ Litvanya'nın 1990'da Sovyetler'den bağımsızlığını geri aldıktan sonraki ilk Cumhurbaşkanı Vytautas Landsbergis ise Rusya'ya NATO'nun yeterli karşılık verdiğini ancak AB'nin ise istenen seviyede karşılık vermediğini belirterek İttifakın Baltık ülkeleri için önemine değinmişti.⁷ Polonya Başbakanı Morawiecki de Macron'un açıklamalarını sorumsuzluk olarak değerlendirerek kendileri için Rus tehdidinin devam etmekte olduğunu üstü kapalı bir şekilde ifade etti.⁸

Soğuk Savaş'ın bitimiyle NATO yeni hedef arayışına girmiş ve kendisini barış gücü olarak adlandırıp faaliyet eksenini genişletmiştir.

Maliyet Tartışmaları

Fransadan gelen "beyin ölümü" çıkışıyla NATO'nun işlevselliğinin tartışmaya açılmasının haricinde bir diğer ana gündem maddesini de "maliyet tartışmaları" oluşturmaktadır. Obama'nın başkanlığıyla başlayan ve sonrasında Trump'ın başkanlığıyla devam eden maliyetleri azaltma politikası NATO'yu da derinden etkilemektedir. ABD yetkilileri İttifak üyelerinden NATO bütçesine yaptıkları katkıların artırılmasını istemiş aksi takdirde ABD'nin güvenlik şemsiyesinin artık Avrupa'yı korumayacağını söylemişti. Başkan Trump bazı Avrupalı müttefiklerinin NATO'ya gerekli katkıyı yapmadığı eleştirilerini dile getirmiş ve ülkelerin İttifaka ulusal ekonomilerinden yüzde 2'lik kısmı ayırmalarını istemişti.⁹ Hatta bu oranın zamanla yüzde 4'e yükselmesi gerektiğini ifade

5. "Macron: Rusya'yı NATO'nun Baş Düşmanı Olarak Görmek Anlamsız", Sputnik Türkiye, 8 Kasım 2019.

6. "Rusya'nın Baltık Ülkeleri Üzerindeki Baskısı", Anadolu Ajansı, 29 Ocak 2016.

7. "Baltıklar Rusya Tehdidi Altında", Anadolu Ajansı, 16 Mayıs 2016.

8. "Polonya Başbakanı Morawiecki'den Macron'a NATO Tepkisi", Anadolu Ajansı, 11 Kasım 2019.

9. "Yüzde İki Donald: Trump, Brüksel'e NATO'ya Baskı Yapmak için mi Geldi?", Sputnik Türkiye, 25 Mayıs 2017.

ederek maliyet paylaşımı konusuna vurgu yapması ABD'nin eskisi kadar fazla sorumluluk almaktan kaçınmaya çalıştığı ve mali yükü bölüşmek istemediğinin açık bir göstergesidir.

Bugüne kadarki tartışmalar göz önünde bulundurulduğunda Londra Zirvesi'nin ciddi maliyet tartışmalarına sahne olacağı anlaşılmaktadır. 2018 rakamlarına göre yüzde 2'lik bu hedefi aşan ülkeler ABD, İngiltere, Yunanistan, Estonya, Polonya, Litvanya ve Letonya'dır.¹⁰ Ancak Trump özellikle Almanya ve Fransa'ya bu konuda baskı yapmaktadır. Almanya Savunma Bakanlığı ise yaptığı açıklamada askeri harcamalarını 2020'de 50 milyar avroya çıkaracağını bildirmiştir.¹¹ Açıklama NATO'nun kuruluşunun yetmişinci yıl dönümü için Londra'da düzenlenen zirveden kısa bir süre önce gelmesi sebebiyle dikkat çekmiştir. Almanya'nın savunma harcamalarını daha da artıracığını belirten Başbakan Merkel ülkenin NATO'ya olan katkısının gelecek yıl gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYH) yüzde 1,42'si olacağını ve bu oranın 2024'e kadar da yüzde 1,5'e çıkartılacağını söylemiştir. Merkel 2030'ların başında ise bu oranın yüzde 2 olacağını ifade etmiştir.¹² NATO Genel Sekreteri Stoltenberg de 2020'de 130 milyar dolar savunma yatırımı yapılacağını, son tahminlerine göre 2024 sonuna kadar savunma harcamalarında biriken artışın 400 milyar dolar olacağını, bunun ise daha önce görülmemiş bir gelişme olduğunu ve NATO'yu daha da güçlendireceğini belirtmiştir.¹³

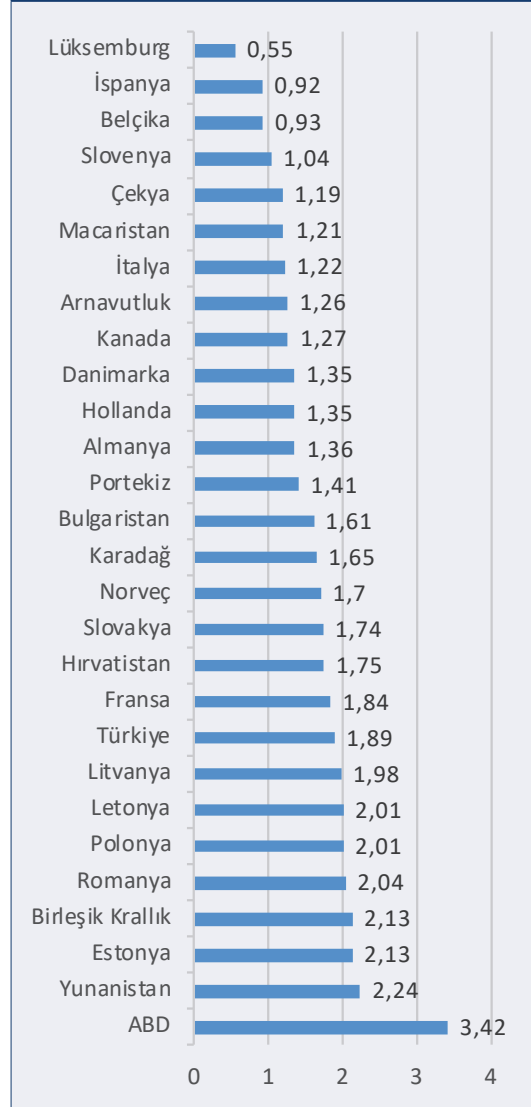
10. "Defence Expenditure of NATO Countries (2012-2019)", NATO, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_06/20190625_PR2019-069-EN.pdf, (Erişim tarihi: 29 Aralık 2019).

11. "Almanya Küresel Askeri Gücünü Arttırmak İstiyor", Amerika'nın Sesi, 19 Kasım 2019, <https://www.amerikaninsesi.com/a/almanya-kuresel-askeri-gucunu-arttirmak-istiyor/5172211.html>, (Erişim tarihi: 29 Aralık 2019).

12. "Merkel: Türkiye Zor Bir Partner Olsa da NATO İçinde Tutulmalı", Deutsche Welle Türkçe, 27 Kasım 2019.

13. "NATO Genel Sekreteri Stoltenberg, Liderler Zirvesi Gündemini Açıkladı", *Hürriyet*, 29 Kasım 2019.

GRAFİK 1. GSYH'YE ORANLA ÜLKELERİN SAVUNMA HARCAMALARI (YÜZDE)

Kaynak: NATO¹⁴

NATO ve Çin

Maliyet tartışmalarına ek olarak ticaret savaşlarının neden olduğu ABD-Çin gerilimi de son zamanların bir diğer önemli gündem maddesini oluşturmaktadır. ABD Savunma Bakan Yardımcısı David L. Norquist konuşmasında "Örne-

14. "Defence Expenditure of NATO Countries (2012-2019)".

ğin Çin'in 5G sistemine bel bağlamak, iletişim güvenliği ve istihbarat konusunda önemli riskler taşıyor. Çin'in İttifak için teşkil ettiği tehdidin, NATO tarafından yakından incelenmesi çağrısında bulunuyoruz"¹⁵ diyerek NATO için yeni bir tehdit meselesine parmak basmıştır. Bunun yanında ABD'nin NATO Büyükelçisi Kay Bailey Hutchison, Çin'den gelen güvenlik tehditlerinin NATO liderleri tarafından ilk kez yapılacak bir zirvede görüşüleceğini söylemiştir. "Çin, küresel güvenlik konularında çok daha aktif hale geldi. Bu, onların umduğumuz kuralara göre kalmaması durumunda Çin'in riskini değerlendirmek zorunda kalacağımız anlamına gelir. Çin ile birlikte yüzleşmeliyiz. Avrupalılar yalnız başarılarına güvenlik şemsiyemiz ve tecrübe derinliğimiz olmadan yükselen bir Çin'in karşısında zorlukla durabilirler"¹⁶ sözleri yeni dönemde Çin'in NATO karşısında muhtemel tehdit olabileceğinin işaretini vererek Londra Zirvesi'nde tartışılacak bir diğer önemli konunun mesajını vermiştir.

Çin ve ABD arasındaki rekabetin arttığı bir dönemde NATO'nun bu rekabete müdahil olması bu ilişkileri etkileyecek gibi görünmektedir. AB, ithalatının beşte birini, ihracatının ise onda birini Çin ile yapmaktadır. 2017'de 375,4 milyar avro olarak gerçekleşen ithalat geçen yıl yüzde 6,9 artış göstererek 395 milyara yaklaşmıştır. AB'nin Çin'e karşı ticaret açığı da 178 milyardan 185 milyara yükselmiştir.¹⁷ ABD'nin Avrupa ve Çin arasındaki ekonomik ilişkiden rahatsız olması bu tartışmaları NATO çatısı altına taşımak istemesinin en önemli nedenlerinden birisi olarak görülmektedir.

15. "NATO Genel Sekreteri Stoltenberg'in 'Çin Kaygısı'", Sputnik Türkiye, 15 Kasım 2019.

16. "Nato Leaders to Discuss Security Threats from China for the First Time Says US Ambassador, as Dominic Raab Calls China's Treatment of British Consulate Employee 'Torture'", *Telegraph*, 20 Kasım 2019.

17. "AB Üyeleri Çin'e Yönelik Strateji Arayışında", Borsa Gündem, 6 Nisan 2019.

Ukrayna'nın NATO Üyeliği

NATO zirvelerinin diğer bir önemli gündem maddesi ise genişleme amacıyla İttifaka yeni üyeler kazandırmaktır. Rusya'nın mümkün olduğu kadar çevrenmesi gerektiği ve İttifaka katılma ihtimali olan ülkelerin görüşülmesi her zirvede yaşanmaktadır. İki yıl önce Karadağ'ın İttifaka katılmasıyla 29 olan üye sayısı önümüzdeki süreçte Kuzey Makedonya'nın katılma sürecinin tamamlanmasıyla birlikte 30 olacaktır. Zirve öncesi NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, Ukrayna'nın İttifaka katılabileceğini söylemiştir.¹⁸ Ancak Ukrayna'nın Rusya ile güncel durumu sebebiyle bunun pek mümkün olmadığı ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Robert C. O'Brien tarafından yapılan açıklamayla veto edilmiştir.¹⁹ ABD, Rusya ile doğrudan çatışmaya girmek istemediği için Ukrayna'nın NATO üyesi olmasına karşı çıkmıştır. Ancak Londra Zirvesi'nin önemli tartışma konularından birisini de bu üyelik tartışmaları oluşturacaktır.

Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhakı sonucu başlayan tartışmalar bugün diğer Baltık ülkelerinin güvenlik endişesi yaşamasına sebep olmaktadır. Bu ülkeler NATO güvencesi olmadan Rusya ile başa çıkamayacaklarının farkındadır. NATO Anlaşması'nın 5. maddesi (İttifak üyelerinden birine ya da daha fazlasına yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yönelmiş bir saldırı olarak değerlendirilmesi) bu ülkeler için güvenlik şemsiyesi oluşturmaktadır. NATO'nun varlığı sadece bu caydırıcılığı sebebiyle bile üye ülkeler tarafından vazgeçilmezdir. Bu yüzden İttifakın bütüncül yapısının korunması ve güçlü olması tüm müttefiklerin çıkarınadır.

18. "NATO, Ukrayna'nın NATO Üyeliği için Destek Verecek", Anadolu Ajansı, 5 Kasım 2019.

19. "Trump'ın Danışmanı: NATO, Ukrayna Yüzünden Rusya'yla Çatışmak İstemiyor", Sputnik Türkiye, 24 Kasım 2019.

PESCO ve Avrupa Ordusu

NATO'nun hala dünyanın en güçlü ve caydırıcı ittifakı olduğu düşünülmektedir. Ancak Fransa bu farkındalıktan biraz uzaklaşmış gibi görünmektedir. Macron Avrupa'nın ABD karşısında güçlü bir aktör olması gerektiğini savunmaktadır. Ancak bunu daha önce De Gaulle önderliğindeki Fransa 1966'da NATO'nun askeri kanadından ayrılıp tek başına hareket ederek deneyimlemiştir. ABD'nin güvenlik şemsiyesi altında olmak yerine SSCB ile ilişkiler geliştirip daha güçlü ve bağımsız bir dış politika hedefleyen Fransa sonrasında hayal ettiği gibi bir tabloyla karşılaşmayınca birliğin askeri kanadına tekrar dönmüştür.²⁰

Avrupa'nın ABD'ye ve dolaylı olarak da NATO'ya olan güveninin azalması son zamanlarda PESCO tartışmalarını gündeme getirmiştir.

Fransa'nın bu şekilde endişeleri gün yüzüne çıkmışken Avrupa'nın ABD'ye ve dolaylı olarak da NATO'ya olan güveninin azalması son zamanlarda PESCO tartışmalarını gündeme getirmiştir. Bu sebeple zirvenin Avrupa ordusu konusunda da tartışmalara sahne olması beklenmektedir. AB'nin 23 üyesi savunma alanında daha sıkı iş birliği ve koordinasyon için PESCO olarak adlandırılan Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği Savunma Anlaşması'na imza atmıştır. NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg yeni oluşumun ittifakı güçlendireceği, anlaşmayı memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmiş ve buna ek olarak anlaşmanın içeriğini NATO'dan ayrılıp Avrupa ordusunu kurmak olmadığını söylemiştir.²¹ Ancak PESCO'nun, Trump'ın "Avrupa devletleri kendi güvenliğini sağlamak zorunda kalabilir"

dediği, İngiltere'nin Brexit nedeniyle AB'den ayrılma görüşmelerini yaptığı ve Macron'un ABD önderliğindeki NATO dışında Avrupa'nın kendi ordusunun olması gerektiğini ifade ettiği bir dönemde konuşulması sebebiyle Avrupa ordusu için bir altyapı niteliğinde olduğu kabul edilebilir. Macron ABD'ye azalan güvenle birlikte Avrupa ordusu konusunda istekliliğini kurduğu şu cümlelerle göstermiştir:

Gerçek bir Avrupa ordusuna sahip olmadıkça Avrupalıları koruyamayacağız. Tehditkar olabileceğini gösteren ve sınırlarımıza dayanmış bir Rusya'ya karşı, daha egemen, ABD'ye bağımlı olmayan ve tek başına kendini savunan bir Avrupa'ya ihtiyacımız var.²²

ABD Başkanı Donald Trump bu açıklamalara tepki göstermiş hatta "ABD gelmeden önce Paris'te Almanca öğrenmeye başlıyordunuz"²³ sözleriyle ABD'nin güvenlik şemsiyesi olmadan Fransa'nın nelerle karşı karşıya geleceğini alaycı bir dille ifade etmiştir. Almanya Şansölyesi Angela Merkel'den ise "Bir gün gerçek bir Avrupa ordusu kurulması vizyonu üzerine çalışmalıyız"²⁴ çıkışıyla Macron'a destek gelmiştir.

İngiltere başta olmak üzere Hollanda, Danimarka, Avusturya, İsveç ve Rusya ile sınır olan Letonya ve Litvanya gibi ülkeler ise PESCO yerine NATO'nun savunma güvencesini tercih ettiklerini açıklamıştır. Özellikle Rusya'ya coğrafi olarak yakın olan ülkelerin NATO'ya atfettiği önem Macron'un yaptığı açıklamalardan çok uzak görünmektedir. Baltık ülkeleri açısından ise Rus tehdidinden korunmanın tek yolu NATO'dur ve NATO'nun olmadığı bir durumda nelerle karşılaşacaklarını özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda

20. Hasan Basri Yalçın, "Çekin Fişini Gitsin", *Sabah*, 14 Kasım 2019.

21. "Avrupa'nın 'NATO'ya Alternatif' Pesco Hakkında Bilinmesi Gerekenler", BBC Türkçe, 14 Kasım 2017.

22. "Fransa Cumhurbaşkanı Macron: Gerçek Avrupa Ordusuna Sahip Olmadıkça Avrupalıları Koruyamayacağız", Anadolu Ajansı, 6 Kasım 2019.

23. "Trump'tan Macron'a: Biz Gelmeden Önce Almanca Öğreniyordunuz", TRT Haber, 13 Kasım 2018.

24. "Merkel: Avrupa Ordusu için İlk Adım Atıldı", TRT Haber, 22 Ocak 2019.

tecrübe etmişlerdir. Bu yüzden bu ülkeler için önem sırasında NATO sebebiyle ABD diğer Avrupa ülkelerinden çok daha önde gelmektedir. Özellikle Polonya gibi Rus tehdidini yakından hisseden Baltık ülkelerinin dış politika yaklaşımı Avrupacılıktan çok Atlantikçilik çerçevesinde oluşmaktadır. Bunun bir örneği ekonomik çıkarları için AB'ye ve güvenlik sağlamak için de NATO'ya üye olmak isteyen Polonya'nın dış politika davranışlarında görülebilmektedir. 2003 Irak Savaşı'nda ABD'ye destek vermeyen AB ülkelerinin aksine Polonya Washington'ın yanında olduğunu açıklamıştır. Bu da NATO üyesi bazı ülkelerin İttifaka ne derece önem verdiğini göstermesi açısından dikkate değer bir örnektir.²⁵

DEAŞ'lı Teröristlerin İadesi

Ülkelerin ana gündem maddelerinden birini de ele geçirilen DEAŞ'lı yabancı teröristlerin ülkelerine iadeleri konusu oluşturmaktadır. Lüksemburg Dışişleri Bakanı Jean Asselborn Brüksel'deki AB Dışişleri Bakanları toplantısında yaptığı açıklamada Türkiye'nin yakaladığı DEAŞ'lıları iade açıklamasını eleştirerek bu iadelerin Avrupa'nın güvenliğini tehlikeye attığını söylemiştir.²⁶ Hatta Türkiye'nin Yunanistan'a iade ettiği DEAŞ'lı bir teröristin bu ülke tarafından kabul edilmemesi sonucu bir süre tampon bölgede kalmış olması bu uluslararası konunun nasıl bir çıkmazda olduğunu göstermektedir.

Avrupa ülkeleri, vatandaşları olan teröristleri almak konusunda ne kadar isteksiz olsalar da Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususta "Biz bunları göndermeye devam edeceğiz. Almışlar almamışlar, bunlar bizi pek de ilgilendirmiyor" diyerek net bir şekilde Türkiye'nin tavrını ortaya koymuştur. Pompeo "Koalisyon üyeleri, gözaltındaki binlerce

DEAŞ'lı yabancı savaşçıyı geri almalı ve işledikleri vahşetlerden sorumlu tutmalıdır" diyerek Avrupa ülkelerine çağrıda bulunmuştur.

Ayrıca Londra'daki zirve Brüksel'de gerçekleştirilen toplantının akabinde açıklamalarda bulunan NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in "Uzayın, hava, kara, deniz ve siberin yanı sıra yeni hareket alanı olmasına karar verdik"²⁷ çıkışının ne tür gelişmelere sebep olacağı konusu da merak uyandırmaktadır. Bu bağlamda Trump'ın kritik altyapı ve telekomünikasyon ağlarına yapılan siber güvenlik konusunda terör örgütlerinin teşkil ettiği tehditlere karşı da NATO ittifakının önemini vurgulaması beklenmektedir.²⁸ Rusya Devlet Başkanı Putin'in NATO'nun askeri alanında uzayı kullanması yönündeki girişimlerinden duyduğu endişelerinde haklılık payının olup olmadığı konunun bu zirvede ele alınmasıyla açıklığa kavuşacaktır.

TÜRKİYE'NİN GÜNDEM MADDELERİ

Analizin bu bölümünde özellikle Türkiye'nin ulusal güvenliği ve ittifaktaki geleceği bağlamında önem taşıyan tartışmalara yer verilmektedir. Üye ülkelerin bu mevzulardaki yaklaşımı ve buna karşın Türkiye'nin pozisyonu ele alınmaktadır.

Türkiye'nin İttifaktaki Geleceği

Zirve özellikle Barış Pınarı Harekatı (BPH) sonrası gerçekleşecek olması sebebiyle Suriye'nin geleceği konusunda yapılacak tartışmaları da içerdiği için Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. İttifak üyeleri Türkiye'nin BPH'yi gerçekleştirmesi konusunda haklılığını görmezden gelmektedir.

25. Özgün Erler Bayır, *Polonya Dış Politikasında Atlantikçilik/Avrupacılık İkilemi*, (Der Yayınları, İstanbul: 2013), s. 15.

26. "Avrupa Türkiye'den IŞİD'lilere Dair Bilgi İstiyor", Deutsche Welle Türkçe, 12 Kasım 2019.

27. "NATO Uzayı Yeni Harekat Alanı İlan Etti", TRT Haber, 20 Kasım 2019.

28. "Trump, NATO Liderler Zirvesi için Londra'ya Gidecek", Anadolu Ajansı, 15 Kasım 2019.

Türkiye'nin bu konudaki tutumunu ve gerekçelerini ortaya koyması açısından Londra Zirvesi önemli bir zemin olarak görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin içinde bulunduğu konjonktürel durumdan ve ulusal güvenlik önceliklerinden bahsetmesi beklenmektedir. Terörle mücadelede müttefiklerinden destek göremediğini sık sık yineleyen Türkiye bu durumdan rahatsızlığını zirvede dile getirecektir. İttifakın uluslararası terörle mücadele kapsamında sahip olduğu misyon bu anlamda Türkiye'ye avantaj sağlamaktadır. Bu anlamda Türkiye'nin beklentisi ulusal güvenliğine tehdit teşkil eden PKK/PYD'ye karşı etkin önlemlerin alınması ve bu terör örgütlerine karşı mücadelesinde destek görmektir. Ayrıca DEAŞ'lıların iadesi ve Suriye'deki krizin çözümü açısından Türkiye, Almanya, Fransa ve İngiltere arasında gerçekleşmesi beklenen dördüncü zirve tamamlayıcı bir önemi haizdir.

Fakat özellikle Fransa'nın bu zamana kadarki tutumu ve Türkiye'nin terörle mücadelesine yaklaşımı dikkat çekicidir. ABD'nin NATO'ya danışmadan Suriye'den askerlerini çekerek tek taraflı hareket etmesini eleştiren Macron "Aynı zamanda bir diğer NATO üyesi Türkiye'nin, çıkarlarımızın söz konusu olduğu bir bölgede, koordinasyonsuz saldırgan eylemleri var"²⁹ diyerek hedefine Türkiye'yi almıştır. Bu ifadeleriyle Türkiye'nin NATO'da bulunmasından rahatsız olduğunu belirtmiş hatta Ankara'nın terör örgütü PKK/YPG'ye karşı yaptığı operasyonlarından memnuniyetsizliğini dile getirerek Türkiye'nin tepkisini çekmiştir.

Türkiye'nin NATO üyeliğini ve İttifakın geleceğini sorgulayan Macron'a tepkiler İttifak üyelerinden ve başta NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'den arka arkaya gelmiştir. NATO Genel Sekreteri Stoltenberg, Türkiye'nin NATO için çok önemli bir ülke olduğunu belirterek "Bunu

anlamak için haritaya bakmak ve Türkiye'nin jeostratejik durumunu incelemek yeterli"³⁰ demiştir. Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas ise Türkiye'nin NATO'da merkezi öneme sahip bir ortak olduğunu söyleyerek Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un İttifakın sonunun geldiği tespitine katılmadığını ifade etmiş ve NATO'nun Avrupa'nın güvenliğini garanti altına aldığına dikkat çekmiştir.³¹ Hollanda Başbakanı Mark Rutte ise Türkiye'nin BPH ile ilgili endişelerinin NATO'ya üyeliğiyle alakalı olmadığını kaydederek "Türkiye'siz bir NATO'yu düşünmüyorum. Türkiye'nin ittifakı NATO'nun işleyişi için çok önemli. Bir NATO üyesini korumak için Türkiye'ye çok ihtiyacımız var. Onlar bizim doğu tarafımız. NATO, Türkiye'nin de sayesinde dünya tarihinin en güçlü ve başarılı askeri birliğidir" değerlendirmesinde bulunarak Türkiye'nin NATO'nun Avrupalı müttefikleri için ne derece önemli olduğunu ortaya koymuştur.³²

NATO üyeleri bugüne kadar Türkiye'ye verdikleri destek sözlerini tutmayarak İttifakın ruhuna aykırı hareket etmelerine rağmen bu durum Türkiye'nin NATO'ya bakışını temelden değiştirmemiş ancak üye ülkelerin birbirleriyle yardımlaşma ve ortak güvenliği sağlama konusundaki beklentisini sürekli ve açık bir şekilde dile getirmesine neden olmuştur. Kamuoyunda "Baltık Planı" olarak dile getirilen tartışmalar da bu anlamda bir göstergedir. Rusya'dan gelmesi muhtemel bir saldırı karşısında Polonya, Litvanya, Letonya ve Estonya'nın savunulması amacıyla hazırlanan Baltık Planı'nın Türkiye tarafından ulusal güvenliğine tehdit teşkil eden PKK/PYD'ye karşı ortak tutum belirlenmesiyle birlikte değerlendirilmesi gerekti-

29. Mustafa Kibaroglu, "Macron'un NATO Çıkışında Asıl Hedef Türkiye", Anadolu Ajansı, 13 Kasım 2019.

30. "NATO Genel Sekreteri Stoltenberg: Türkiye NATO için Çok Önemli", Anadolu Ajansı, 21 Kasım 2019.

31. "Almanya Dışişleri Bakanı Maas: Türkiye NATO'da Merkezi Öneme Sahip Bir Partner", Anadolu Ajansı, 7 Kasım 2019.

32. "Hollanda Başbakanı Mark Rutte: Türkiyesiz Bir NATO'yu Düşünmüyorum", *Takvim*, 9 Kasım 2019.

ğine dair tutumu kamuoyuna yansımıştır.³³ Bununla birlikte Türkiye İttifakın eski, güvenilir ve en büyük ikinci ordusuna sahip bir üyesi olarak NATO'nun Rusya sınırındaki diğer üyelerine dışarıdan gelen tehditler karşısında nasıl bir güvenlik çerçevesi sağlama amacı güdülüyorsa kendisine de NATO dışından gelen tehditler karşısında aynı desteğin verilmesini beklemektedir.

Türkiye ittifak içerisinde bu tavırlarıyla niyetini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak Fransa gibi reel politikte bağdaşmayan bir bakış açısına sahip olan ülkelerin bugüne kadar olduğu gibi zirvede de Türkiye'nin ittifak üyeliği konusunu gündeme taşıması beklenmektedir. İttifak üyesi olan bir ülkenin diğer üyeler tarafından tartışmaya konu edilmesi Türkiye'den çok NATO'nun kendisine zarar vermektedir. Bunun farkında olan Avrupalı siyasetçiler Avrupa'nın kendini tek başına savunamayacağını dile getirerek Türkiye'nin İttifakın geleceği için taşıdığı önemin altını çizmiştir.³⁴ Almanya Başbakanı Angela Merkel Federal Meclis Genel Kurulunda yaptığı konuşmada Almanya'nın NATO'nun bütünlük içinde kalması için çaba göstermesi gerektiğini vurgularken Türkiye'nin her ne kadar “zor bir müttefik” olsa da jeostratejik nedenlerden ötürü koşulsuz şartsız İttifak içinde tutulması gerektiğini vurgulamıştır. Diğer yandan Türkiye'nin İttifak dışında ilişkiler geliştirmesi de üyeleri korkutmaktadır. Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas bu konuda “Türkiye'nin Rusya ya da Çin gibi başka müttefikler bulmasına yol açılacak şekilde NATO'dan dışlanmasının stratejik açıdan” doğru olmadığını ifade etmiştir.³⁵

Fakat ulusal güvenliğinin büyük tehditlerle karşı karşıya geldiği ve Batılı müttefiklerinden yeterli desteği göremediği bir ortamda Türkiye'nin İttifak üyesi olmaya devam ederken çıkarları doğ-

rultusunda diğer aktörlerle de görüşmeler yapması kaçınılmazdır. Bu görüşmeler ve yeni iş birliği arayışları NATO'ya Türkiye'nin alternatifsiz olmadığını da göstermektedir. Bunun en bariz örneğini ABD'nin Türkiye'ye Patriot füzelerini vermemesi ve Suriye'den gelen tehditler devam ederken NATO üyeleri tarafından Türkiye topraklarında konuşlandırılmış olan Patriotlar'ın çekilmesiyle Türkiye'nin yeni ittifak arayışlarına yönelmesinde görülmektedir.³⁶ Bu bağlamda S-400 alımına hız veren Türkiye, Rusya ile iş birliğine gitmiştir. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın, Londra Zirvesi öncesinde Türkiye'nin bu tutumuna açıklama getirerek şunları söylemiştir:

Biz buna sıfır toplamı bir oyun olarak bakmıyoruz. NATO ittifakı içinde olmamız bizim, Rusya ile Çin ile iyi ilişkiler içinde olmamıza mani değildir. Aynı şekilde bizim Rusya ile ilişkiler geliştirmemiz ABD ile ilişkilerimize bir alternatif değildir. Avrupa ile ilişkilerimiz Ortadoğu ile ve Afrika ile olan ilişkilerimizde bir alternatif değildir. Dış politikaya biz 360 derece perspektifinden bakıyoruz. Denge politikasını önemsiyoruz ama bütün bunları yaparken egemenlik hakları çerçevesinde ulusal çıkarlarımızı öncelediğimizi de özellikle ifade etmek isterim.³⁷

S-400

Türkiye açısından zirve S-400 tartışmalarının tekrar başlamasına neden olabilir. Uzun bir müzakerelere sürecinden sonra S-400 savunma sistemini edinmesinin ardından ABD'li yetkililerin buna yönelik itirazlarından birisi bu sistemin NATO güvenlik mimarisine uyuşmayacağı şeklindeydi. Mayıs 2019'da ise Stoltenberg üç ana noktada

33. “Reuters: Türkiye, YPG yüzünden NATO'nun Baltık Ülkeleri Savunma Planını Engelliyor”, Euronews Türkçe, 26 Kasım 2019.

34. “Merkel: Türkiye Zor Bir Partner Olsa da NATO İçinde Tutulmalı”.

35. “Maas'tan Kritik Türkiye Açıklamaları”, Deutsche Welle Türkçe, 6 Kasım 2019.

36. Ayşe İ. A. Özer, “Arming Countries: with or without the US”, *SETA Analiz*, Sayı: 55, (Kasım 2019), s. 17.

37. “Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Sayın İbrahim Kalın'ın Cumhurbaşkanlığı Kabinesi Toplantısı Sonrası Yaptığı Açıklama”, T.C. Cumhurbaşkanlığı, <https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanligi-sozcugunden/1695/113573/cumhurbaskanligi-sozcusu-sayin-ibrahim-kalin-in-cumhurbaskanligi-kabinesi-toplantisi-sonrasi-yaptigi-aciklama>, (Erişim tarihi: 20 Kasım 2019).

endişelerini dile getirdi: Birincisi S-400 konusunun NATO'nun en önemli iki müttefiki arasında sorun olması, ikincisi farklı sistemlerin NATO şemsiyesi altında çalışmayabileceği ve üçüncüsü de ABD yaptırımlarının NATO'yu zayıflatma potansiyelidir.³⁸ Bu yaklaşım S-400'ler konusuna NATO kapsamında oldukça geniş bir perspektiften bakıldığını işaret etmekte ve hem (üstü kapalı da olsa) ABD'ye hem de Türkiye'ye sorumluluk yüklemektedir. Henüz teknik konular netleşmemiş olsa da Türkiye'nin S-400 ve NATO sistemlerini birbirinden bağımsız bir şekilde kullanması daha olası görünmektedir.³⁹

Cumhurbaşkanı Erdoğan ve ABD Başkanı Trump G20 Liderler Zirvesi kapsamında bu konuyu görüşmüş ve Trump Türkiye'nin tutumuna ve seçimine hak verdiğini belirttiği konuşmasında Obama yönetimi suçlayarak şu sözleri sarf etmiştir:

S-400 konusuna bakıyoruz. Farklı çözümler arıyoruz. Patriotlar'ı almasına izin vermediler, Obama yönetimi izin vermedi, insanlarla böyle iş yapamazsınız, insanlara Obama yönetiminin yaptığı gibi davranamazsınız. Bu sebeple başka füze almak zorunda kaldılar. Başka biriyle anlaşınca da "Tamam size satarız" dediler. Bence Türkiye'ye adil davranılmadı.⁴⁰

Ayrıca S-400'lerin NATO sistemine entegre edilmeyeceğine yönelik argümanlara karşı Türk makamları S-400'lerin bir savunma sistemi olduğunu ve bununla başka ülkelere saldırılmayacağını sıklıkla yinelemektedir. Zirve öncesi İbrahim Kalın yaptığı açıklamalarda "S-400 konusunda geri adım atmak söz konusu değil egemenlik haklarımızı ihlal edecek teklifler kabul edilemez,

bu durum ikili ilişkiler üzerinde gerilim sebebi olmamalı"⁴¹ demiştir.

NATO Askeri Komite Başkanı Mareşal Peach ise bu tartışmaların NATO açısından büyütülmemesi gerektiğini belirterek "Türkiye üyeliğinin jeostratejik sebepleri değişmedi. Türk ordusunun büyüklüğü ve gücü biliniyor. Dolayısıyla Türkiye, NATO'nun önemli üyesi ve NATO'nun komuta yapısında rol oynuyor"⁴² demiştir. NATO'nun üst kanadından gelen bu açıklama örgütün Türkiye'nin Rus S-400 hava savunma sistemini alma meselesini problem haline getirmek gibi bir gündeminin olmadığını ortaya koymaktadır.

Doğu Akdeniz Meselesi ve Mavi Vatan

Türkiye açısından zirvenin diğer bir önemli konusu ise Doğu Akdeniz meselesidir. Yunanistan'ın Türkiye ile sıkıntı yaşadığı Doğu Akdeniz konusunda Londra'da yapılacak zirveden birkaç gün önce Türkiye'nin Libya ile Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası imzalanması dikkatleri üzerine çekmiştir. Türkiye'nin "Mavi Vatan" üzerinde kazandığı bu diplomatik zafer Doğu Akdeniz'de dengeleri Türkiye lehine çevirecek gibi durmaktadır. Bu durumdan endişe duyan Yunanistan'ın konuyu zirveye taşıması beklenmektedir. Diğer yandan Fransa'nın Ortadoğu'dan sonra Doğu Akdeniz'de de Türkiye'ye ile çıkar çatışmasına girmesi neden Türkiye'yi NATO'da istemediği konusunda ipuçları vermektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Londra Zirvesi ve bu zirve kapsamında yapılacak dördüncü zirve öncesi ülkeleri iş birliğine şu sözleriyle davet etmiştir:

38. "NATO Backs Efforts to Resolve S-400 Row: Stoltenberg", *Hürriyet Daily News*, 9 Mayıs 2019.

39. Veysel Kurt, "S-400 & F-35 Denklemi", *SETA Analiz*, Sayı: 291, (Temmuz 2019), s. 13.

40. "ABD Başkanı Trump: S-400 Almasına Rağmen Türkiye ile İlişkilerimiz İyi", *BBC Türkçe*, 16 Temmuz 2019.

41. "Erdoğan: S-400'lerde Geri Adım Atmak Söz Konusu Değil", *Deutsche Welle Türkçe*, 4 Haziran 2019.

42. "NATO: Rusya'dan S-400 Alacak Türkiye'ye Müdahale Edemeyiz, Bu Bizim İşimiz Değil", *Euronews Türkçe*, 19 Mart 2019.

Özellikle Doğu Akdeniz’de bulunan hidrokarbon kaynaklarının paylaşımı konusunda birileri hakça paylaşım yerine gerilimi körüklemeye çalışıyor. Adaletli paylaşım imkanı varken tehdit diline ve şantaj politikalarına başvuruluyor. Oysa hiçbir ülke uluslararası hukuktan üstün değildir. Bizim sondajlarımızdan çatışma ve kan değil barış ve refah fışkıracaktır. Bu inançla Doğu Akdeniz’deki tüm taraflara samimi bir çağrıda bulunmak istiyorum. Gelin enerjiyi bir çatışma aracı yerine iş birliği zeminine dönüştürelim. Diplomasinin imkanlarını kullanmak varken bölgeye yeni bedeller ödetecek yollara tevessül etmeyin.⁴³

Bu tutum Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki enerji konusunda kazan-kazan prensibiyle hareket ettiği ve iş birliğine açık olduğunun bir göstergesidir. Her ne kadar bölgede çıkarları bulunan diğer ülkeler Türkiye’nin varlığını bir tehdit olarak görseler de Türkiye’nin sahadaki hareketliliği Doğu Akdeniz’de bir oyuncu olarak devam etme kararlılığında olduğunu işaret etmektedir.

SONUÇ

Bu analizle okurlara Londra Zirvesi öncesi perspektif kazandırmak amaçlanmaktadır. Zirve tüm NATO üyeleri açısından önem arz etmektedir. Türkiye de bunun farkında olarak zirveye iyi hazırlanmışın sinyallerini vermektedir. İttifakın geleceği konusunda yaşanan belirsizliklerin zirve sonrası netleşmesi beklenmektedir. Müttefiklerin

43. “Cumhurbaşkanı Erdoğan: TANAP Ülkemizin Barışçıl Vizyonunun En Somut Nişanesidir”, Anadolu Ajansı, 30 Kasım 2019.

özellikle ABD’nin NATO’nun varlığına tekrar önem vermesi sonucunda geride kalan yetmiş yılda olduğu gibi İttifak yine yoluna devam edecektir. Ancak İttifak içerisinde kırılmaların devam etmesi ittifakın caydırıcılığına zarar vermektedir. Londra Zirvesi’nde alınacak kararlar önümüzdeki dönemde NATO’dan nelerin beklenip nelerin ise beklenmeyeceği konusuna ışık tutacaktır.

Londra Zirvesi’nde alınacak kararlar önümüzdeki dönemde NATO’dan nelerin beklenip nelerin ise beklenmeyeceğine ışık tutacaktır.

İttifak üyeleri Türkiye’nin NATO için ne kadar değerli olduğunun farkında gibi görünmektedir. Ne var ki Türkiye bu çatı altında kendisine yeteri kadar destek verilmediğini düşünmektedir. Dış politika aracı olarak NATO’yu etkin bir şekilde kullanmaya başlayan Türkiye artık İttifakın kullandığı sadık bir üye olmak yerine İttifakta bulunan ancak reel politiğin gerektirdiği durumlarda ise çıkarları doğrultusunda İttifak dışındaki diğer aktörlerle de iş birliği yapan bir aktör konumuna gelmiştir. Bunu da Güney sınırından gelen terör tehdidine karşı Türkiye’nin NATO desteği olmaksızın aldığı aksiyon açıkça göstermektedir. İttifakın ikinci büyük ordusu olan Türkiye, NATO ile Rusya arasında denge politikası izleyerek şimdiye kadar ciddi kazanımlar elde etmiş görünmektedir. Gelecek dönemlerde de bu politikanın devam etmesi beklenmektedir.⁴⁴

44. Yalçın, “NATO’nun Krizi ve Geleceği Türkiye’nin Artan Otonomisi”, s. 9.

TARTIŞMALARIN GÖLGESİNDE NATO LONDRA ZİRVESİ

AYŞE İ. A. ÖZER, MEHMET EMRE KAHRAMAN

SETA | ANALİZ

Dünyanın en önemli ve köklü güvenlik iş birliği olan NATO'nun yetmişinci yıl zirvesini gerçekleştireceği Londra'da uluslararası gündemi meşgul eden önemli konular masaya yatırılacaktır. Zirve öncesinde ülkelerin gündemini meşgul eden NATO'nun geleceği, maliyet paylaşımı tartışmaları, yeni üyelerin kabulü ve Avrupa ordusu gibi mevzuların zirve boyunca da ön planda olması beklenmektedir. Londra Zirvesi ile alakalı çıkarımlarda bulunmakta olan bu analiz Türkiye'nin İttifaktaki konumu meselesine de değinerek iki günlük zirveden nelerin beklenmesi gerektiği konusunda yol gösterici olacaktır.

www.setav.org

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE • BERLİN